

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSTATS ACTUALS

LA SEMIPRESENCIALITAT COM A MODEL FLEXIBLE DE L'ORGANITZACIÓ DE LA FORMACIÓ UNIVERSITÀRIA

- Simon Pallisé, Joan
Universitat de Barcelona
Laboratori de Botànica / Facultat de Farmàcia
Joan XXIII, s/n 08028 Barcelona (Spain)
joansimon@ub.edu
 - Benedí González, Carles
Universitat de Barcelona
Laboratori de Botànica / Facultat de Farmàcia
Joan XXIII, s/n 08028 Barcelona (Spain)
cbenedi@ub.edu
 - Blanché Vergés, Cèsar
Universitat de Barcelona
Laboratori de Botànica / Facultat de Farmàcia
Joan XXIII, s/n 08028 Barcelona (Spain)
cesarblanche@ub.edu
1. **RESUM:** S'analitza en vint universitats integrades a la Xarxa Vives, l'ús actual de la docència semipresencial com a modalitat en l'organització de la formació. A través d'entrevistes personalitzades amb responsables acadèmics, s'han identificat cinc estratègies institucionals diferenciades com a conseqüència de les diverses realitats de cada universitat: sostenibilitat i factor geogràfic, dobles titulacions, internacionalització i d'adequació a determinats perfils d'estudiants.
 2. **ABSTRACT:** The current use of blended learning, as mode of training organization, has been analyzed in twenty universities belonging to *Xarxa Vives d'Universitats* (European network of universities of the Catalan linguistic area). Through personal interviews with academic managers, five main distinct institutional strategies have been identified as a result of the different realities of each university: sustainability and

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSTATS ACTUALS

geographical factor, dual degrees, internationalization, and adaptation to specific student profiles.

- 3. PARAULES CLAU:** semipresencialitat, educació universitària, Xarxa Vives d'Universitats, formació flexible, avaluació, models d'aprenentatge. / **KEYWORDS :** Blended learning, Higher education, Vives Network, flexible training, assessment, learning patterns.

4. DESENVOLUPAMENT:

La utilització intensiva de les tecnologies en l'aula de la universitat és cada cop una realitat més inqüestionable amb la popularització dels anomenats campus o aules virtuals (Bates & Sangrà, 2012). És en aquest context on està prenent força la idea de l'aprenentatge mixt o semipresencial (*blended learning* o *b-learning*) com una resposta a cercar el millor de la modalitat presencial i de la modalitat virtual (Bartolomé, 2008; Bonk & Graham, 2012). Aquest híbrid del millor de dos mons fins ara força antagònics, ha propiciat darrerament diverses experiències i proves pilot en moltes universitats del nostre àmbit territorial exhortades pel full de ruta marcat per la implantació de l'EEES i dels postulats que se'n deriven, entre ells del concepte d'Aprenentatge al Llarg de la Vida (*Long Life Learning*).

a) Objectius:

De manera genèrica, l'objectiu central ha estat posar de manifest i analitzar quins han estat els elements claus en la presa de decisions i en l'establiment d'estratègies institucionals sobre la semipresencialitat a la Xarxa Vives d'Universitats. A partir d'aquí, es va establir un decàleg d'objectius més específics:

- Conèixer la situació actual de la modalitat semipresencial a través de la seva implementació i les perspectives a curt i mitjà termini.
- Analitzar els resultats de les decisions estratègiques preses pels equips de govern de les universitats en la introducció i ús i promoció de la semipresencialitat.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECCESSITATS ACTUALS

- Identificar diferències i semblances en el model semipresencial a les diferents universitats.
- Identificar les singularitats de cada universitat i correlacionar-ho amb la tipologia (pública/privada, mida, “politécnica”, etc.) d’universitat amb les estratègies de la docència semipresencial.
- Identificar les iniciatives institucionals realitzades en infraestructures i en equips tecnològics per facilitar la semipresencialitat.
- Conèixer els canvis en innovació de la docència, amb especial observació de les polítiques de motivació i dels incentius per a canvis metodològics lligats a l’ús intensiu de TIC.
- Fer visible la transformació dels serveis acadèmics i els canvis organitzatius i d’administració, si se n’han produït.
- Esbossar alguns procediments genèrics que facilitin la implementació a la introducció de la semipresencialitat a la universitat des d’una perspectiva de la direcció estratègica i de la gestió.
- Analitzar els punts forts i punts febles d’aquesta modalitat en el moment actual i en el futur més immediat.
- Compendiar les tendències que poden incidir en el futur en la semipresencialitat.

b) Descripció del treball:

Durant la primavera del 2012, s’han fet entrevistes personalitzades a vicerectors i vicerectores de l’àmbit acadèmic de vint universitats de la Xarxa Vives. Per garantir el rigor metodològic l’entrevista i la seqüenciació d’etapes per a dur-les a terme, van ser avaluades pel Servei d’Assessorament en Recerca (SAR) de l’ICE-UB, amb la finalitat d’establir un sistema inicial d’anàlisi teòrica i un disseny metodològic de la presa de dades

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSTATS ACTUALS

adequat a les finalitats del projecte. Les preguntes estaven redactades amb l'objectiu de fer palès el grau de fonamentació, potenciació i difusió de la modalitat semipresencial en el sí de la universitat visitada i, sempre que fos possible, cercant la justificació a les decisions preses des del rectorat per a la seva implementació futura. L'enfocament de l'entrevista semiestructurada requereix de la recopilació de dades a través de les habilitats de l'entrevistador en la formulació de les qüestions. L'entrevista és, doncs, flexible en la seqüenciació de les preguntes disponibles en paper i es cerca, en tot moment, un ambient relaxat i proper per tal de poder aprofitar el màxim el diàleg que va sent gravat. El qüestionari semiestructurat, subdividit en grans àmbits i que inclouen preguntes pre-programades en cadascun, aporta el punt d'equilibri òptim entre concreció i alhora flexibilitat per fer l'entrevista fluida i útil. Aquesta tècnica exploratòria ha esdevingut valuosa en el procés de mostreig, transcripció i posterior anàlisi i verificació.

En total es disposa de 19 enregistraments d'una mitjana de 72 minuts (i una entrevista sense gravació), sempre amb permís previ dels diferents entrevistats per tal de fer-ne la posterior anàlisi. En total, més de 24 hores de gravacions que s'han transcrit manualment en la seva totalitat i que, posteriorment, s'han analitzat en profunditat i formen part de la base dels resultats d'aquest treball.

Aquesta comunicació s'emmarca en el projecte genèric «La docència semipresencial com a resposta als nous reptes universitaris 2010-2017» que consta d'una primera fase (2010-2013), ja conclosa i referida a l'estudi sobre la docència semipresencial a la Xarxa Vives d'Universitats. En la segona fase (2014-2015) s'ha iniciat un estudi sobre la situació actual i les iniciatives dutes a terme a la UB i proposta de disseny de bones pràctiques docents i inclou el projecte REDICE-14 concedit. En aquesta segona fase, l'objectiu central és aportar un conjunt d'elements de reflexió i d'orientacions que permetin abordar amb èxit la implantació de docència semipresencial a nivell de grau a partir de la anàlisi en profunditat de tots els aspectes determinants en les diferents iniciatives en aquest àmbit que a nivell institucional (no de proves pilot) s'han dut a terme en els nous graus de la Universitat de Barcelona. En la tercera i darrera fase (2016-2017) es preveu fer un estudi sobre la situació

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSTATS ACTUALS

actual i les iniciatives dutes a terme a les universitats catalanes i disseny definitiu de bones pràctiques docents.

c) Resultats i conclusions

Reunim a continuació de forma agrupada i amb exemples els quatre tipus d'estratègies institucionals identificades.

Sostenibilitat i factor geogràfic

La UdA per les seves característiques (mida i situació geogràfica) ha impulsat decididament la modalitat semipresencial com a fórmula per mantenir una oferta formativa sostenible a la demanda d'estudiants andorrans. Inicialment alguns estudis programats per la UdA tenien dos formats ben diferenciats (presencial i virtual), però cada cop més s'ha anat convergint cap a l'oferta mixta o semipresencialitat, el que ha permès disminuir l'abandonament en primer curs de titulacions en modalitat no presencial, com ara el bàtxelor d'Informàtica.

Un altre exemple en aquesta estratègia institucional el trobem a la UIB, on des de l'any 1997 hi ha una política de promoció de la docència mixta amb les ampliacions de les seus de Menorca, d'Eivissa i de Formentera, i amb la creació del Campus Extens UIB Virtual com a servei d'educació semipresencial. En aquesta modalitat, a la UIB es redueix la presencialitat en un 30 %. Un darrer exemple el trobem a la UPVD, que ha dissenyat sistemes de semipresencialitat específics per atendre els estudiants del Centre d'alt rendiment esportiu de Font Romeu, que no poden assistir a Perpinyà.

Dobles titulacions

Una estratègia en l'establiment de les dobles titulacions ha estat dissenyar un dels dos graus en format semipresencial com ho han fet algunes universitats de caràcter privat. Així, la UIC te a la seva oferta el Grau en Ciència Política i Gestió Pública en modalitat semipresencial, que s'ofereix associat com a doble titulació amb Dret, Humanitat i Administració i Direcció d'Empreses (ADE). En el mateix sentit, la UAO, ha dissenyat els

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSTATS ACTUALS

graus de Criminologia i Seguretat i de Ciències com a semipresencials, i que s' ofereixen exclusivament per a les dobles titulacions amb el grau de Dret. La UdA i la UOC han establert un conveni de dobles titulacions UdA-UOC, que conceptualment es podrien incloure en la modalitat semipresencial. S'han dissenyat un total de 12 itineraris específics que permeten obtenir el títol oficial de bàtxelor a l'Estat Andorrà a través de la UdA i l'obtenció de títol oficial de grau de l'Estat espanyol a través de la UOC. Les dobles titulacions són d'Administració d'Empreses, de Dret, d'Humanitats, d'Informàtica, de Comunicació i de Llengua Catalana.

Conjuntural

Definim aquesta tipologia com aquella estratègia institucional que, conjunturalment, troba en la modalitat semipresencial la resposta a un problema circumstancial, com ara un canvi en els plans d'estudis que han determinat el pas de llicenciatures/diplomatures a graus. Trobem un exemple a la UMH, on l'estratègia per facilitar la transició d'algunes diplomatures a graus, ha estat la de dissenyar cursos-pont semipresencials, com per exemple en l'adaptació dels diplomats en Ciències Empresarials per al grau d'Administració d'Empreses, o com el dissenyat per a l'adaptació dels diplomats en Relacions al grau en Relacions Laborals i Recursos Humans.

Flexibilitat i adequació a determinats perfils d'estudiants

En ocasions, no s'ofereix tot un ensenyament com a semipresencial, però si que algunes assignatures es programen, com a estratègia institucional, específicament com a semipresencials.. A la UAB s'han fet experiències per testar de forma comparada la docència presencial i la semipresencial en unitats didàctiques a l'ensenyament de Traducció i Interpretació, amb uns resultats força acceptables (Galán-Mañas & Hurtado, 2010).

Un altre exemple és el realitzat en assignatures de primer curs de Dret (UB) en format semipresencial, com ara Teoria del Dret i de Ciència Política, amb uns resultats (Turull & Roca, 2010) que han constatat que la metodologia docent ha influït en els resultats

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESITATS ACTUALS

acadèmics, ja que les taxes de rendiment dels grups adaptats (semipresencials) són significativament superiors a les dels grups ordinaris (presencials). A la mateixa UB, el curs acadèmic 2011-12 es va iniciar una prova pilot d'introducció de la docència en format semipresencial en el grau d'Informació i Documentació, de forma paral·lela a l'oferta presencial i amb la previsió d'implantar aquesta oferta de forma progressiva curs a curs. L'aposta estratègica era aprofitar tots els avantatges del contacte presencial entre alumnat i professorat, alhora que facilitar el seguiment dels estudis a les persones que no disposen de temps en l'horari habitual de les classes, o bé que viuen lluny de Barcelona i no poden desplaçar-s'hi diàriament per assistir a classe. La flexibilitat d'aquesta modalitat pot permetre l'establiment d'un ritme propi en el procés d'aprenentatge per part de l'alumnat. Davant dels bons resultats, el curs 2013-14 s'oferiran assignatures de primer, segon i tercer curs de la titulació.

Finalment, el darrer exemple que hem triat correspon a la Diplomatura de Ciències Experimentals de la UJI, on es va posar en marxa la introducció de la semipresencialitat en una assignatura de primer (Matemàtiques), amb un rendiment acadèmic superior als grups presencials de la mateixa assignatura (Vidal & al. 2008). En aquesta experiència es va plantejar una disminució d'un 30 % de semipresencialitat, amb la voluntat de facilitar la compatibilitat dels estudis universitaris amb la vida laboral.

5. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Bartolomé, A.R. (2008). Entornos de aprendizaje mixto en educación superior. RIED: revista iberoamericana de educación a distancia, 11(1), 15-51. Recuperat de: <http://www.biblioteca.org.ar/libros/141691.pdf>, consultat el gener de 2014.

Bates, A. & Sangrà, A. (2012) La gestión de la tecnología en la educación superior. Barcelona: Octaedro ICE-UB.

Bonk, C. J., & Graham, C. R. (2012). The handbook of blended learning: Global perspectives, local designs. Wiley. New York.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

Galán-Mañas, A. & Hurtado Albir, A. (2010). Blended learning in translator training. Methodology and results of an empíric validation. The Interpreter and Translator Trainer, 4(2), 197-231. Recuperat de: http://www.uab.cat/PDF/PDF_1329463008965_es.pdf, consultat el gener de 2014.

Turull, M. & Roca, E. (2010). El Rendiment acadèmic de l'alumnat de primer curs de dret a la Universitat de Barcelona: una anàlisi dels resultats i de les seves causes. AQU Catalunya. Recuperat de: http://www.aqu.cat/doc/doc_61647381_1.pdf, consultat el gener de 2014.

Vidal, I., Martínez, V. & Castelló, J. (2008). Formación matemática semipresencial en la Diplomatura en Ciencias Empresariales. Actas de XVI Jornadas de ASEPUMA y IV Encuentro Internacional de Profesores Universitarios de Matemáticas para la Economía y la Empresa: 1-11. Universidad Politécnica de Cartagena. Recuperat de: <http://metodos.upct.es/asepuma/comunicaciones/completas/602.pdf>, consultat el gener de 2014.